

CHIZMACHILIK DARSLARIDA IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Soxibov Sherali Baratovich

*Samarqand viloyati Paxtachi tumani 45-maktab
tasviriy san'at va chizmachilik fani o'qituvchisi*

Annotatsiya. *Ushbu maqola o'quvchilarining chizmachilik darslarida ijodkorlikka o'rgatish, hamda ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va uni shakllantirish bosqichlari haqida tahliliy fikrlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *ijod, qobiliyat, loyihalash, dizayn, texnika, grafik faoliyat.*

Insonning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish har doim tadqiqotchilarni ham, bolalar bilan bevosita amaliy ish boradigan o'qituvchilarni ham hayajonlantiradi. Bu masalani ijodiy yechishda tasviriy san'at, chizmachilik va texnologik ta'lim fanlari katta yordam beradi - bu bola shaxsining ijodiy qobiliyatlarini, uning ijodiy individualligini real rivojlantirish imkoniyatlaridan foydalana oladigan amaliy-talimiy fanlardir.

O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun quyidagi metodlarni qo'llash mumkin bo'ladi:

1. Qobiliyatlamini, moyillikni rivojlantirish;
 2. Ularning imkoniyatlarini hisobga olgan holda har bir o'quvchining qiziqishlari;
 3. Turli xil ijodiy vazifalarni ongli ravishda hal qilish texnikasini o'zlashtirish;
 4. Amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning ijodkorligini boshqarish va kuchaytirish;
- Shaxsning ijodiy xususiyatlarini shakllantirishda rasm chizish

Ijodkorlik har xil, ammo uning turlari asosan bir-biriga bog'liqdir. Shunday qilib, texnik ijodni dizayndan, loyihalashdan ajratib bo'lmaydi. Ijodkorlikning ko'p turlarini bir-biriga bog'laydigan umumiy bog'lanish - bu grafik tasvirlar (ham chizmada, ham texnikada, ham san'atda), avvalambor chizmalar, rasm chizish shaxsning ijodiy fazilatlarini shakllantirish uchun ulkan imkoniyatlar eshigini ochadi.

Chizmachilik darslarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish yo'nalishlaridan biri bu ijodiy masalalarni hal etishdir. Pedagogik nuqtai-nazardan bahslashish mumkinki, bu faoliyat jarayonida yangi individual muhim qadriyatlar yaratiladi, shaxsning qobiliyatlarini ochilib rivojlanadi. Ijodiy vazifalar - bu o'zgaruvchan yechim natijalariga ega, algoritmi o'quvchiga noma'lum bo'lgan vazifalar.

Chizmachilikda ijodiy masalalarni ikki toifaga ajratish mumkin:

1. O'quvchilarning grafik tarkib bilan ishlashga tayyorligini rivojlantirish.

Ikkinchisi esa loyihalash faoliyati elementlari bilan bog'liq vazifalar kiradi: loyihalashdan oldin, qayta loyihalashtirish, texnik shartlarga muvofiq o'xshashlik bilan yaratish.

Dars jarayonida qanday vazifalarni o'rtaga tashlab muhokama qilish mumkin? Kombinatorial qidirish uchun sharoit yaratadigan, to'liq bo'lmagan ma'lumotlar bilan bog'liq deyarli barcha taklif qilingan muammolar. Bu vazifalar:

1. Texnik rasimga ko'ra yetishmaydigan chiziqlarni topish (8-sinf);
2. Chizmada yetishmovchi chiziqlarni aniqlab topish (8-sinf);

3. "Yumaloq detal"ni elementlarini kesimda ko'rinishi, kesuvchi tekislik orqali kesilgan joyni tasviri (9-sinf);
4. "Yumaloq detal"ning tashqi va ichki konturlari elementlari va o'qning holati bo'yicha joylashuvi (9-sinf);
5. Ko'rinishlari va o'lchamlari bo'yicha xilma-xil chizma variantlari (-sinf);
6. Bir ko'rinishdan turli xil elementlar qo'shish orqali boshqa o'lchamdagi ko'rinishga o'tishi (8-sinf);
7. Qirqim turlari va ularning qo'rinishlari (9-sinf);
8. Asosiy ko'rinishning kesimda joylashuvi (9-sinf);
9. "Xatoni toping va tuzating" (8-9-sinflar);
10. Ko'ngilochar mashg'ulot va h.k. (8-9-sinflar).

Bundan tashqari, yana bir qator turli xil ijodiy topshiriqlardan foydalanish mumkin bo'ladi:

1. Chizma asboblari yordamida chizilgan chiziqlar orqali milliy bezaklarni bajarish (8-sinf).
2. Naqshlarni bajarishda, badiiy shriftlarni yozishda (bir qatordan ikkinchisiga silliq o'tish) usullaridan foydalanish (8-sinf);
3. Yig'ilgan detalni alohida qismlarga, elementlarga ajratish (8-sinf);
4. Detal yo'llariga elementlar qo'shib, uning shaklini o'zgartirish (8-sinf);
5. Detalning qismlarini olib tashlash orqali uning shaklini o'zgartirish (8-sinf);
6. Simmetriya o'qlari sonini o'zgartirib, detalning shaklini o'zgartirish (8-sinf);
7. Detalning qismlarini birlashtirish (konvertatsiya) va boshqalar (8-sinf).

Yuqori darajadagi vazifalar - bu loyiha faoliyati elementlari, bu yerda grafik bilan birga texnik yoki konstruktiv qo'yilgan vazifalar. Loyiha - bu o'zlarining kundalik faoliyatida dizaynerlar, muhandis-loyihashunoslar, arxitektor va boshqalar tomonidan qo'llaniladigan murakkab ijodiy jarayon.

Loyihalash faoliyati elementlari bilan chizilgan vazifalarni ko'rib chiqishda, asosan grafik elementlar haqida gap ketayotganini ta'kidlash muhimdir.

Ro'yxatda keltirilgan o'quv ishlarining turlari chizmalarni o'qishni kuchaytiradi, chunki ular grafik tasvirlardan foydalanish bilan chambarchas bog'liqdir. Bunga qo'shimcha ravishda, ular sxemadan yoki konstruktorlik loyihasiga nisbatan ancha soddaroqdir. Ijodiy grafik faoliyat uchun ta'lim muammolarini hal qilishning mumkin bo'lgan maksimal samaradorligini ta'minlaydigan, har bir o'quvchining ma'lum bir davrda u uchun eng yuqori darajadagi ta'lim, tarbiya va rivojlanish darajasiga erishishni ta'minlaydigan, nafaqat muayyan bir bilim hajmini, balki ularni tayyorlash va qo'llash usullari bilan ham o'zlashtirish ko'rsatkichlarini ko'taruvchi muhit va sharoitlarni yaratish kerak.

O'quvchilarning ijodiy grafik faoliyati quyidagilarni talab qiladi:

- o'quv jarayoniga tarkibli vazifalarni kiritish shartlarini (sonini, ketma-ketligini) hisobga olgan holda o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish;
- har qanday tegishli ish turiga mos keladigan ijodiy grafik faoliyat usullarini ishlab chiqish;
- ijodiy ishlarning aniq turlari uchun eng mos bo'lgan o'qitish usullari va vositalarini tanlash;

- ijodiy vazifalarning ayrim turlarini bajarish uchun maqbul vaqtni taqsimlash;
- maktab o'quvchilarining individual xususiyatlarini hisobga olish;
- dars davomida ijodiy muhit, o'quvchilarga xayrihohlik muhitini yaratish, o'quvchining har bir ijodiy taklifiga e'tibor berish. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak ijodiy jarayon bazi bir birlamchi kuchlarning namoyon bo'lishi emas, balki tafakkur, tasavvur va inson faoliyati rivojlanishining tabiiy bo'g'inidir. Ijodkorlik nafaqat tushuncha va sezgi harakati, balki harakat usullari haqidagi bilimlarning natijasidir, shuning uchun ijodga o'rgatish imkoniyati, o'quvchilarga uning texnologiyasini anglash imkoniyati haqida gapirish tabiiydir. Tegishli metodologiyani ishlab chiqish uchun bolalar ijodiyoti mexanizmlari va u bilan birga keladigan grafik faoliyatning xususiyatlari, maktab o'quvchilarining o'ziga xos qiyinchiliklari va xatolari bilan ham tanishish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Камолов И.Б. Профессиональное образование учащихся увелирного искусства: теоретические ОСНОВЫ - Наука и Мир, 2016
2. Kamolov I.B. Some Stages Associated with Artistic and Creative Activity of Future Jeweler - Eastern European Scientific Journal, 2017
3. Камолов И.Б. К вопросу о психолого-педагогических условиях профессиональной подготовки мастера-увелира при изучении основ композиции - Молодой ученш, 2015